

VASTAB JUUBILAR

Palju õnne, Leida Talts!

Leida Talts on alates 1976. aastast juhtinud Tallinna Ülikoolis (varem TpedI-s) algõpetuse allüksust. Õpsik õnnitleb emeritprofessor Leida Taltsi sel kevadel kätte jõudnud 70. sünnipäeva puhul ja küsib küsimusi, mis on seotud juubilar pika uurimistegevusega. Kuidas on muutunud kasvatus? Mida tähendab, et laps elab hästi? Mida peaks uurima tänaste laste ja noorte argipäeva ja ideaalide osas?

Kasvatuse mõiste ja kasvata- mise tarkus

Kasvatuse erinevad tõlgendused

Kasvatuse mõistet on läbi aegade tõlgendatud väga erinevalt, kuid põhimõtteliselt vaieldakse kõige enam selle üle, mis on kasvatuse eesmärk, kas ja mil määral on vaja lapse arengut suunata ja milliseid viise selleks kasutada. Tänapäeval räägitakse seoses kasvatusega kõige sagedamini vajadusest luua lapse arenguks sobiv kasvukeskkond, mis looks tingimused tema mitmekülgseks vaimseks, emotsionaalseks ja sotsiaalseks arenguks. Mida see tähendab? Lapsevanemad ja õpetajad võivad nn *soodsaid tingimusi* tõlgendada väga erinevalt. On neid, kes peavad ülioluliseks kasvukeskkonna materiaalsel poolt ja neid, kes panustavad eelkõige lapse emotsionaalsesse heaolusse. Kindlasti on lapsele vajalik anda ka otsemaid või kaudsemaid suuniseid, kuidas avastada ja arendada oma võimeid

ning kuidas sotsiaalses keskkonnas toimida.

Kasvatus ja vabakasvatus

Õpetajad räägivad tihti, et tänapäeva kodudes on levinud vabakasvatus, mis viib olukorran, et lapsed ei tunnetata sobiva ja sobimatu käitumise piire. Paraku mõeldakse vabakasvatuse all enamasti kasvatamatust, mil laps tuleb kodust, kus vanematel ei ole aega või tahtmist teda kuulata, puuduvad omavahelised kokkulepped ja usaldus. Tegelikult tähendab vabakasvatus aga lapse mõtte ja tundemaailma mõistmist, võimalusi oma arvamuse väljendamiseks, vastastikust usaldust, paindlike piiride seadmist jpm. On neid, kes väldivad mõistet *kasvatus*, väites, et nad ei ole oma last kunagi kasvatanud, ta on ise kasvanud ja temast on saanud igati korralik inimene. Mõistet *kasvatus* ei ole põhjust karta, aga tundub, et seda seostatakse veel tänagi autoritaarsusega, lapse isikupära ja vajaduste piiramisena. Tegelikult selgub aga, et nendes peredes on lihtsalt lapse emotsionaalsete ja vaimsete vajadustega pidevalt arvestatud, olulisemad vastastikuse käitumise reeglid on hästi toimunud. Sama kehtib ka koolis. Õpetaja, kes annab lastele piisavalt tegutsemisruumi nii õppeülesannete täitmisel kui ka muudes ettevõtmistes, ütleb sageli sama – nad on mul nii iseseisvad ja tublid, ma ei ole neid kuidagi ekstra kasvatanud. Tuleb välja, et on täiskasvanu roll siiski

määrav, sest oma toetava suhtumisega ja huvitatusega lastega toimiva suhtes loovad nad usaldusliku fooni, mis suunab lapsi ise otsustama ja vastutama. Tõsi on see, et meid ümbritseva elutegelikkuse kiire muutumine viimastel aastakümnetel on seadnud mitte ainult lapsed, vaid ka täiskasvanud keerulisse olukorda, sest arusaamad sellest, kuidas last toetada ja suunata, on ajas muutuvad. Nii ei peeta enam tingimusteta kuuletumist ja korralduste pimesi täitmist kasvatuse näitajaks, pigem püütakse toetada lapse aktiivset tegutsemist, otsustus- ja algatusvõimet.

Väärtuskasvatus ja iseloom

Olen veendunud, et kasvatuse alustalaks on väärtuskasvatus, mis on tihedalt seotud iseloomukasvatusega. Pean silmas eeskätt eetilisi tuumväärtusi nagu ausus, hoolivus, vastutus, austus enda ja teiste vastu, mis moodustavad hea iseloomu aluse. Sageli arvatakse, et iseloomukasvatamisega on mõtet tegelda üksnes lapseas, kuid kas ei eeldata eetiliste tuumväärtuste olemasolu ka üliõpilastelt, õpetajalt ja kõigilt kodanikelt. Järelikult tuleb eetiliste tuumväärtustega tegeleda läbi elu, muutes need oma iseloomu põhikomponentideks. Selleks, et laps õpiks vastavalt eetilistele tuumväärtustele käituma, on võimalik koolitundides ja vaba aja tegevustes arendada üksteise kuulamist, tunnete väljendamist, abistamisoskusi, harjutades neid korduvalt erinevates situatsioonides.

Ajastute mõju väärtuste ja iseloomu kujunemisele

Olen arvamusel, et väärtuskasvatuse kontekstis on aegade jooksul mõndagi muutunud. Oma lapsepõlvest mäletan, et vanemate tunnustuse pälvimid eelkõige sellised omadused nagu töökus, abivalmidus ja sõnakuulelikkus. Piirid, mida võib ja mida mitte, olid üsnagi täpselt paigas. Samas jäi nende piiride vahele ka üksjagu vabadust ja mängumaad, millesse vanemad ei sekkunud. Võrreldes tänasega mängisid lapsed väga palju õues, arendades endas ilma täiskasvanute pideva kohalolulise loovust, iseseisvust ja sotsiaalseid oskusi.

Oma laste kasvades püüdsin anda neile oma lapsepõlvega võrreldes rohkem isotsustamise õigust erinevate valikute tegemisel. Samas pidasin oluliseks nende kaasamist kodustesse majapidamistöodesse, tekitada neis tunnet, et nende panus on oluline ja peret liitev. Kui minu lapsepõlves oli vanematega ühiseid ettevõtmisi, v.a ühine töötamine, küllaltki harva, siis oma lastega võtsime üsna sageli koos midagi toredate ette.

Nüüd, jälgides oma lastelaste kasvamist, on olukord võimaluste ja valikute osas tunduvalt avardu- nud. Laste eeldusi ja kalduvusi püütakse avastada ja arendada juba varakult. Noored lapsevanemad tunnevad huvi laste murede

ja rõõmude vastu, nende arvamust kuulatakse ja nendega arutatakse maailma asju. Siiski on kasvatuspõhimõtetes läbi aegade säilinud ka mõndagi ühist. Oma kogemustele tuginevalt võin öelda, et eetilised tuumväärtused – hoolivus, ausus, vastutus jt on lapse iseloomu kujundamisel olnud jätkuvalt aukohal. Muutunud on nende omaduste saavutamise viisid.

Laste heaolu

Meie uurimused õpilaste heaolust ja toimetulekust näitavad eeskätt seda, et kuigi lapsed elavad eba- võrdsetes majanduslikes ja sotsiaalses tingimustes, ei tähenda see samas, et mida jõukamast peres laps kasvab, seda õnnelikum ta on. Mõistagi leidub piisavalt näiteid ka ekstreemsetest olukordadest, mil lapse kõige esmasemad vajadused – toit, riided, turvalisus – on rahuldamata. Kuid see, mida kõik lapsed esmajoonel vajavad, on täiskasvanutepoolne hoolimine ja tähelepanu. Laps võib end üksildasena tunda nii materiaalselt külluslikus kodus kui ka vaeses ja puudustkannatavas kodus.

Rääkides õpetaja rollist kasvatuse- ses langeb raskuspunkt õpetaja enda käitumise eeskujule ja klassi psühhokliima kvaliteedile. See tähendab, et koolitee alguses peaks õpetaja püüdluste fookuses olema mitte pingeline teadmistejaht, vaid sõbraliku ja turvalise õhustiku loomine, kus laps tunneb end oodatu ja omana ning on rõõmuga valmis koos kaaslastega uurimis- ja avastamisprotsessis aktiivselt tegelema. Just kooli algus on otsustava tähtsusega, kas sealne keskkond ja õppimine kujunevad lapse jaoks väärtuseks, tüütuks paratamatuseks või koguni sunniks, millest pole pääsu. Usaldus õpetaja ja õpilase vahel aitab lapsel paremini õppetööga kohaneda. Õpetaja on võtmeisik. Ta peab lastele näitama, et raskused on ületatavad ning kuidas õppijad suudavad uute olukordadega toime tulla.

Väärtused ja ideaalid

Väärtused ja ideaalid on teema, mis mind läbi elu on huvitanud, sest nende üle mõtlemine aitab mõista, mis on inimestele tähtis, mida nad hindavad ja väärtustavad.

Esimese Eesti Vabariigi algusaastail oli tüüpiline, et noored toetusid oma ideaalideni jõudmisel eelkõige iseendale. 60-ndate aastate keskpaiku nähti inimeseideaali sageli sõja-, kosmose- ja töökan- gelastes. 90-ndate alguse eesti noored toetusid oma eeskujude valikul kõige sagedamini iseenda, vanematele, filmitähtedele ja sportlastele. Ideaalide võrdlus Põhjamaadega näitas, et globaliseerumisprotsess on kaasa toonud eeskujude ja ideaalide ühtlustumise. Nii näiteks on sportlased ja filminäitlejad eeskujudena hinnatud kõikjal. Siiski iseloomustas 90-ndate lapsi teistega võrreldes märksa enam soov *hoida oma isamaad ja soov osata palju võõrkeeli*, mis selgelt väljendab taasiseseisvumise aastate püüdlusi ühiskonnas tervikuna.

Mida uurida tänaste laste ja noorte argipäeva ja ideaalide osas

Kuna meie ühiskonnas on palju retoorikat väärtuskasvatuse teemadel ja ka riiklik õppekava rõhutab isiksusekeskset lähenemist õppimisele ja õpetamisele, tuleks uurida, kas ja kuidas on õpilased omaks võtnud õppekavas sätestatud eetilised tuumväärtused, ning milline on nende kognitiivne, afektiivne ja käitumuslik omandatus.

Kindlasti peaks uurima, millest lapsed unistavad ja millised on nende poolt väljapakutud strateegiad oma unistuste elluviimisel. Oluline on ka jätkuvalt uurida lastevanemate ja õpetajate kasvatus- hoiakuid, sest just last ümbritsevate täiskasvanute käitumismudelid on peegliks, millesse vaadates laps oma eluhoiakuid kujundab.

SAATEKS

Head kolleegid klassiõpetajad!

Meie ajaleht on jõudnud viienda numbrini. Selles anneme pikemalt sõna algõpetuse eriala kaua-aegsele juhile Leida Taltsile. Keske teema on aga Eesti Lugesühingu uurimus esimese klassi õpikutest.

Õpikute aruteluga on seotud üks tulevikuplaan – Aabitsapäev järgmisel kevadel. Kutsume õpetajaid ja teisi lugemisõpetuse asjatundjaid oma kogemust jagama!

Kindlasti ei saa unustada häid lasteraamatuid, eriti kui tulekul on suvi, mil ka õpetajal on mahti põõsa vilus mõni kena lehekülge ette keerata.

Toimetaja
MARE MÜRSEPP

HEA RAAMAT 2012

Juba mitu aastat on Lastekaitseliit korraldanud Hea Raamatu valimist, et leida uuest lugemisvarast see kõige parem osa, mida kindlalt võib lastele soovitada. 2012. aastal tehti selline valik.

Jaanus Vaiksoo. **Supipotikarneval**. Pildid Kaspar Jancis. Koolibri.
Jaanus Vaiksoo uues kogumikus "Supipotikarneval" on onu Heino naljaluuletuste kõrval ka sootuks teistlaadi lugusid. Vaiksoo on luuletajana kogu aeg avardunud, ja seda kogu tunnustati ka kultuurkapitali lastekirjanduse aastaauhinnaga.

Kätlin Kaldmaa. **Lugu Keegi Eikellegitütrest isast**. Pildid Marge Nelk. Ajakirjade kirjastus.

Jutt on tüdrukust, kes kasvab emaga ja on isast ainult kuulnud. Ta läheb oma isa otsima. Imelisi maastikke pidi jõuame haldjate, ravitsejate, libahuntide ja muude juurde, kellel igapähele on rääkida oma lugu otsitavast isast. Need on kangelaslood, isa on lohetapja ja huntmehe taltsutaja, hirmu peletaja ja surnust üles ärkaja. Kes ta päriselt on? Aga kes seda teab? Autor jätab lugejale vabaduse kujutleda, arutleda ja igatseda. Raamat on kujundatud ja trükitud üsna noort lugejat arvestades, ja see on kindlasti selline raamat, mille lugemise vältel kasvatakse suuremaks.

Aino Pervik. **Klabautermanni mure**. Pildid Regina Lukk-Toompe. Tänapäev.
Aino Perviku lood on tihti olnud julge teemavalikuga. Algul tundub, et tegelased on õige vigurlikud, koterma ja tema pere, siis aga saame aru, et lugu ise on väga tõsine. Tallinna sadamas seisab laev, mille trümmis on vangis 16 hiina last. Nad on vanematelt röövitud, et neid välismaale maha müüa. Kummalised tegelased korraldavad Hiina saatkonna abil päästeoperatsiooni. Põnev ja südamluk lugu.

Piret Raud. **Natuke napakad lood**. Pildid Piret Raud. Tänapäev.
Aeg-ajalt tuleb midagi tuttavat ette. Siin on Luiskaja Liisa, kes valetab nii, et suu läheb suitsema. Kampsun kallistab. Köhn poiss kasvab suve jooksul maaõhu käes nii suureks, et kui ema talle järele tuleb, leiab eest suure jala, mida kallistada. Poiss ise kõrgub vaat et pilvini. Need on lühikesed, heas tempos lood, kus nalja on tehtud just nii palju, et rohkem enam ei saa. Hageri poiss Meelis ütleb nii: *Seda raamatut on mõnus käes hoida. Lugesin kiiresti läbi. Mulle meeldis kõige rohkem telefoniga lugu. See raamat innustab ka ennast lugusid kirjutama. Nii et soovitatan kõigil seda raamatut lugeda.*

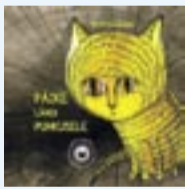
Kate DiCamillo. **Mustkunstniku elevant**. Pildid Yoko Tanaka. Draakon & Kuu.
Kaunis ja romantiline muinasjutt räägib vennast ja õest, kes on lahus kasvanud, kuid saavad siiski kokku. Raamat on kirjutatud ja trükitud sellise selgusega, et on ka üsna noorele lugejale jälgitav, näiteks 8-10-aastasele. Ja samas ei ole lugu lihtne. Kõik toimub tinglikus paigas tinglikul ajal ja algab kuulutusest, mis ütleb, et ühe rahaühiku eest saavad vastuse kõige sügavamad ja keerukamad küsimused, mida inimese mõistus või süda küsida suudavad. Mis küsimused need aga on, mida küsib SÜDA? Seda peab kindlasti ise lugema. "Mustkunstniku elevant" sai ka selle aasta Paabeli Torni tõlkepreemia, kuna Elise Nikonov on loo pannud kaunisse ja selgesse eesti keelde.

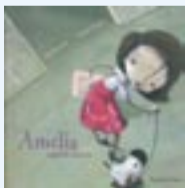
Kadri Hinrikus. **Et head haldjad sind hoiaksid**. Pildid Anu Kalm. Tammerraamat.
Kaksikud on jäänud ilma emata. Meri-Liis Kivila, ema ja raamatukoguhoidja, ütleb selle teose kohta nii:

Tõesti hea raamat. Siiras lugu paneb kaasa elama ja tundma... Kahe õhtuga lugesin raamatu lastele unejutuks ette... Vahel on vanemal pojal lugemise ajal kõrvaltegevus (näiteks vaatab lego kataloogi vms), kuid seda raamatut lugedes pani ta kataloogi kiirelt käest ja jäi süvenenult kuulama. Ta on ise ka 2. klassi poiss ja samavanuste laste tegevus pakub ikka huvi...

Tahan veel lisada, et selle raamatu mõju on pikaajalisem... Eks meie perestki on läbi käinud teemad, et teistel lastel on rohkem mänguasju ja rohkem taskuraha jms. Kuid on ju palju lapsi, kellel ei ole isa või ema, ja peresid, kes elavad puuduses. Läbi loetud raamatu tajusid meie lapsed, et neil on tegelikult kõik oluline olemas.

Kristi Kangilaski. **Päike läheb puhkusele**. Pildid Kristi Kangilaski. Päike ja Pilv.
Siin on kunstnik ise ka teksti autor ja seega moodustab sõna pildiga terviku. Tore, et mudilasraamatusse jõuab kaugem-kõrgem teema, nimelt Päikese toime meie kõigi elule. Päike tahab taevas liikumisest puhata – ja mis siis võiks juhtuda? Hageri poiss Romet on õelnud: *"ee on õpetlik raamat. Mulle meeldis, et kiri oli erineva suurusega. Hea lugeda, ilusad pildid. Põnev koos sõbraga lugemiseks.*

Tim Bowley. **Amelia soovib koera**. Pildid André Neves. Draakon & Kuu.
Pildiraamat igipõlisel teemal – kuidas saada endale koera? Selle raamatu pildid avardavad lapse ettekujutust raamatukunstist. Vanalinna Hariduskollegiumi lapsed on leidnud: *selle teose sisu ja kujundus ergutavad filosoofilist mõtlemist.*

Tiia Mets. **Vahva Toomas: Vana Toomase legend**. Pildid Tiia Mets. Päike ja Pilv.
Kunstnik Tiia Mets annab lihtsas keeles edasi loo Toomast, kes juba noorena sai tubliks töö- ja sõjameheks. Toomas sai Tallinna päästjaks Liivi sõjas. Tiia Mets on eri materjalidest – tekstiil, paber ja muu – koostanud kompositsioonid, millesuguseid võiksid lapsed ka ise teha. Need kunstiteosed trükitud raamatupiltidena. VHK lapsed: *kaunist kujundatud vajalik lugu, et mõista keskaegse Tallinna eluolu.*

Ilmar Tomusk. **Kolmanda A kriminaalid**. Pildid Hillar Mets. Tammerraamat.
Selle raamatuga on Ilmar Tomusk alustanud põnevusjuttude sarja. Südid koolilapsed ajavad taga kultuuriväärtuse varast ja nende seiklus viib neid Soome Turu linna.

Algab võistlus TEADUSRAAMAT ANNAB TEADA.

Mis eesmärgil?

Et lapsed eakohast teaduskirjandust rohkem tundma õpiksid.

Milleks see?

Lastele on ilmunud küllaltki palju teaduslikku kirjandust (aimeraamatud), kuid raamatukogude andmeil suunavad õpetajad laenuama eeskätt ilukirjandust. Koolide soovitusnimekirjad sisaldavad harva teaduskirjandust. PISA jm lugemisuuringute analüüs toob esile, et lugemise mõistetakse koolis tihti kitsalt juturaamatute ehk ilukirjanduse lugemist, kuid oskus töötada teaduskirjandusega (skeemid, indeksid jm visualiseerivad elemendid, töö mõistetega) jääb tahaplaanile.

Võistlusega levitatakse häid ideid, kuidas lapsi teadusraamatute juurde viia ja kuidas õpetada nendega töötama

Keda kaasata?

Lasteaialapsi ja põhikooli õpilasi.

Mida tuleb teha?

- 1) Minna oma lastega/õpilastega raamatukogus riivli juurde, kus on raamatud loomadest, taimedest, tervishoiust, ajaloo, kosmosest, kunstist ja muudest uurimisvaldkondadest.
- 2) Leida koos raamatuid, mis on lastele huvitavad ja millest nad toredaid teadmisi saavad.
- 3) Lugeda ja vaadata koos neid raamatuid, arutleda nende üle ja mõelda: millist peame kõige toredamaks? Millist soovitame teistelegi lastele?
- 4) Ohutada lapsi vormistama oma raamatusoovitus PLAKATI, VIDEO, SLAIDIESITLUSE, ANIMATSIOONI või muu visuaalse esitlusena.
- 5) Mistahes vormis esitus ka poleks, varustada see kindlasti raamatu ilmumise andmetega.
- 6) Nii kollektiivseid kui ka individuaalseid võistlusteid ootame 1. veebruariks 2014.

Ja mis siis saab?

Töid hindavad vastava valdkonna erialateadlased ja lastekirjanduse asjatundjad. Töid eksponeeritakse Eesti Lugemisühingu kodulehel ja lugemisühingu üritustega seotud näitusepindadel.

Parematele auhinnad. Kõikidele võimalus ennast ja oma huvisid ja oskusi esitleda. Täpsem selgitus tuleb sügiseks Eesti Lugemisühingu kodulehele www.lugemisyhing.ee

SUURE AABITSAPÄEVA eelteade

aeg: 2014 aasta 16. mail kutsutakse kõiki huvilisi kokku

AABITSAPÄEVALE.

Meenutame, et eelmine aabitsapäev oli 13. mail 2005.

koht: **Salme 1a aula Tartus**
pealkirjaks: AB PÄEV

sihtrühm: ootame kõiki, kes tunnevad, et tahaksid ja saaksid toetada laste lugemisoskuse arenemist ja lugemisharjumuse kujunemist

kutsume õpetajaid/eripedagooge/logopeede üles

- jagama positiivseid edulugusid
- tutvustama põnevaid õppematerjale
- hoiatama mõnede eksisammude eest.

anname võimaluse

- kirjastustele - tutvustada oma väljaandeid algajatele lugejatele
- teadlastele - tutvustada uuringuid lugemisoskuse arendamise kohta Eestis ja maailmas
- digitegelastele - tutvustada digimaailma võimalusi laste lugema õpetamisel

arutame selle üle,

- kuidas lapsi raamatu juurde suunata
- missuguseid aabitsaid ja teisi lugema õppimise raamatuid alustuseks kasutada
- miks mõned raamatud ei sobi algajale lugejale ja miks mõned sobivad

Ootame TÖÖTUBADE JA ETTEKANNETE ettepanekuid 30. septembriks 2013. Palume ettepanekus märkida ettekande või töötoa pealkiri, kõneleja või töötoa korraldaja nimi ja asutus ning kuni 100 sõna ulatuses kirjeldada, mida ja kuidas tahetakse teha (sh milliseid vahendeid kasutada).

Ettepanekud saata aadressil kaja.kivisikk@gmail.com

Eesti Klassiõpetajate Liit korraldab klassi- ja lasteaiaõpetajatele suveseminar

"Tervis tuleb tegutsedes" 14.-15. augustil 2013. a

Roosta Puhkekeskuses.

Suvepäevade maksumus on liidu liikmetele 40 € ja mitteliikmetele 65 €.

Registreerimine 7. juunini. Tutvu päevakavaga ning registreeru <http://klassiõpetaja.blogspot.com/>

Osalustasu maksmine või garantiikirja esitamine (digitaalselt allkirjastatult) 17. juunini.

Garantiikirja esitanutele väljastatakse arve pärast koolitust.

Äraütlemlised/loobumised teatada hiljemalt 1. augustiks. Hilisemaid äraütlemlisi ei arvestata, soovivat leida asendaja.

Suveseminar toimub programmi „ÜLDHARIDUSE PEDAGOOGIDE KVALIFIKATSIOONI TÕSTMINE 2008-2014“ raames.

Kohtumiseni augustis Roosta Puhkekeskuses,

EKOL juhatus

TOIMETUS

Vastutav toimetaja: Mare Müürsepp
Keeletoimetaja: Anne Usen

Tallinna Ülikool
Narva mnt 25 Tallinn 10120
opsik@tlu.ee